

Nr 2.

Av herr **Hansson** i Stockholm **m. fl.**, *angående en om-
arbetning av förefintliga stadganden och bestämmelser
i fråga om användande av militär personal för stil-
lande av uppror eller upplopp eller för upprätthål-
lande av allmän ordning.*

Vid olika tillfällen har frågan om användande av militärt manskap som ordningsmakt vid sociala konflikter varit föremål för behandling i riksdagen. 1925 års riksdag uttalade sig mot en dylik användning.

I förut gällande värnpliktslag stadgades rätt för Konungen att till tjänstgöring inkalla beväringens första uppbåd eller delar därav, förutom då det krävdes för rikets försvar, jämväl för stillande av uppror. Vid 1925 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t i sin proposition om ny värnpliktslag, att denna sistnämnda föreskrift måtte uteslutas. Till motivering härav anförde föredragande departementschefen till statsrådsprotokollet följande:

»Enligt den nuvarande lydelsen av § 28 mom. 1 kan beväringens första uppbåd eller de större eller mindre delar därav, som finnas behöfliga, inkallas, icke blott då rikets försvar det kräver, utan jämväl 'när det erfordras till stillande av uppror'.

Uti tvenne vid nästlidet års riksdag väckta motioner uttalades den meningen, att även om sistberörda bestämmelse torde kunna anses vara utan praktisk betydelse, den dock icke syntes böra förbigås vid en revision av vårt försvarsväsen. Hos vissa delar av vårt folk hade ofta den misstanken framträtt, att de militära maktmedel, som organiserats till skydd för landets frihet, samtidigt avsetts att kunna tjäna såsom skyddsmedel för vissa maktägande grupper inom landet. Användandet av militär ordningsmakt under vissa sociala konflikter hade närt dylika misstankar. För det förtroende hos hela folket, som måste vara ryggraden i försvarsanstalterna mot faror utifrån, vore vidmakthållandet av sådana misstankar till skada. Ett markerande vid den nya värnpliktslagens avfattning av att skäl icke längre funnes för denna misstänksamhet kunde endast vara till gagn. Otivelaktigt önskade också de vid försvarsväsendet tjänstgörande att i sin tjänsteutövning hållas utanför de inre striderna. Ordningens upprätthållande inom landet syntes heller icke påkalla något stadgande av ovan berört slag. Ur dessa synpunkter hade motionärerna ansett sig böra föreslå en sådan ändring av § 28 värnpliktslagen, att däri endast stadgades, att beväringen kunde inkallas till rikets försvar.

Motionärernas förslag biträdades av försvarsutskottet. På de av förenämnda

motioner anförda skäl har jag ansett, att orden 'så ock när det erfordras till stillande av uppror' böra utgå.»

Det särskilda utskottet tillstyrkte Kungl. Maj:ts förslag med den ändring, som framgår av följande passus i dess utlåtande:

»Utskottet delar såtillvida föredragande departementschefens mening, att därest den nuvarande avfattningen av ifrågavarande stadgande kan anses vara ägnad att ingiva misstanken om de militära maktmedlens obehöriga utnyttjande i någon särskild samhällsgrupps intresse, en ändring av detta stadgande bör vidtagas. Då emellertid landets försvarskrafter givetvis vid behov böra stå till regeringens förfogande för avvärjande av angrepp mot rikets säkerhet — de må komma utifrån eller inifrån — synes stadgandet i fråga icke böra borttagas utan att ersättas med ett annat, som, på samma gång det uttryckligen tillförsäkrar regeringen befogenhet att i erforderlig omfattning inkalla beväringens första uppbåd för värnande av rikets säkerhet, dock utesluter dess användande i sociala konflikter. Utskottet har därför funnit sig böra föreslå en sådan omformulering av här ifrågavarande stadgande, att beväringens första uppbåd må inkallas, då rikets försvar *eller dess säkerhet eljest* det kräver.»

Vad utskottet hemställt godkändes av riksdagen utan votering. I motiveringen till beslutet är det uttryckligen sagt, att den vidtagna ändringen *utesluter beväringens användande i sociala konflikter*. Med stöd av bestämmelser i andra lagar och förordningar har emellertid sedermera sådant användande av militärt manskap förekommit, bland annat i Ådalen under maj månad i fjol. De upprörande följderna av militärens uppträdande vid Lunde torsdagen den 14 maj, då fem svenska medborgare föllo offer för eldgivning av svensk militär, ha gjort det till en tvingande nödvändighet att ånyo taga upp frågan om militären och de sociala konflikterna samt söka finna en slutgiltig lösning av densamma.

Efter händelserna i Lunde har från olika håll starkt framhållits olämpligheten av militärs användande för polistjänst under sociala konflikter. Den av regeringen den 17 maj 1931 tillsatta Ådalskommissionen uttalar, att »varje tänkande människa» måste »reagera mot att det som hände överhuvud skulle behöva inträffa». Kommissionen yttrar vidare: »En kravall, som i någon av rikets större städer säkerligen kunnat avvärjas med en relativt ringa polisstyrka utan andra skador än några krossår, föranledde i detta fall det ohyggliga resultatet av fem dödade och fem sårade. Enligt kommissionens mening visar detta med styrka på vad som redan förut framhållits, nämligen vilket olämpligt medel för ordningens upprätthållande militären är i sådana fall, där det icke är fråga om att möta en öppet beväpnad motståndare.»

Kommissionens hänvisning till ett tidigare uttalande avser några reflexioner av en av de av kommissionen anlitade militära sakkunnige. Denne framhåller, att den civilmyndighet, som giver order om militärtrupperns användande vid oroligheter, måste räkna med att truppen kommer att uppträda på annat sätt än det för den civila ordningsmakten vanliga. Redan beväpningen är

helt olika. Den militära beväpningen är avsedd för krigets krav, d. v. s. ytterst för att döda en motståndare. Beväpningen med battong eller sabel gör det däremot möjligt för en avdelning poliser att på ett eftertryckligt sätt ingripa mot en folkmassa, utan att någon i denna därför behöver komma till allvarlig skada. Vidare har polispersonalen, som i regel utgöres av mogna, erfarna och tränade män, erhållit utbildning i att uppträda under förhållanden, som här avses. Den trupp, som användes i Lunde, bestod till stor del, vad manskapet beträffar, av ynglingar på 18 à 20 år. De kunde icke beräknas ha erforderliga kroppskrafter och självtillit, om det skulle komma till handgemäng med demonstranter.

Under den diskussion, som Lundehändelserna framkallade, framkommo flera yttranden från militärt håll mot militärens användning under sociala konflikter.

Sålunda framhöll överste S. E. Bjuggren i Eksjö-Tidningen den 18 maj, att »under strejk- och blockadoroligheter är det icke lämpligt eller tilltalande för militären att disponeras för ordningens upprätthållande». Översten konstaterade vidare, att genom användning vid oroligheter militären blir »utsatt för ovilja och hat, som oerhört skadar försvarets sak och för den enskilde militärpersonen är alldeles oförtjänt». Han tillade: »Ju förr militären befrias från uppgiften att under sociala konflikter upprätthålla ordningen, dess bättre.»

Ny Militär Tidskrift skrev: »Det är ett bestämt önskemål att den (krigsmakten) icke insättes i en konflikt inom samhället, där ett inskridande de facto av en stor del av landets innebyggare uppfattas såsom ett ställningstagande till den ena partens förmån. Ur militär synpunkt är det ett oavvisligt krav att så icke sker. — Krigsmakten måste befrias från att utöva polistjänst. Den bör hållas helt utanför inre partistrider och klassmotsättningar.»

Det här anförda torde vara tillfyllest för att motivera ett yrkande om vidtagande av åtgärder till definitivt förhindrande av militärt manskaps användning för ordningstjänst under sociala konflikter. Vi övergå därför till att undersöka, vilka sådana åtgärder, som äro påkallade. De bestämmelser, i kraft av vilka rekvisitioner av militärt manskap för polistjänst ägt rum, återfinnas dels i allmänna strafflagen, dels i tvenne administrativa författningar, nämligen kungl. förordning den 31 december 1915 angående användande av militär personal till upprätthållande av allmän ordning samt för eldsläckning och andra dylika ändamål och kungl. kungörelse den 9 maj 1916 angående vad militär personal i vissa fall har att iakttaga vid upprätthållandet av allmän ordning m. m.

Enligt 10 kap. 12 par. i allmänna strafflagen må krigsmanskap användas till stillande av uppror. På grund av en i 13 par. samma kapitel förekommande hänvisning till 12 par. må krigsmanskap även användas till upplopps stillande, därest deltagarna övergått till våld å person eller egendom.

I kungl. förordningen av den 31 december 1915 stadgas: »På begäran av civil myndighet må militär personal användas till stillande av uppror, till

efterspanande, häktande, bevakande och forslande av person, som är misstänkt för brott, samt i övrigt, då i särskilda fall militär handräckning anses oundgängligen erforderlig för upprätthållande av allmän ordning, för släckning av mera betydande brand eller eljest för avvärjande av överhängande fara för liv eller egendom.»

Behörig att begära militär handräckning för här nämnda ändamål är länsstyrelse eller i vissa fall magistratens ordförande eller polismästare i stad samt landsfiskal. Begäran skall ställas till militär myndighet, som i förordningen närmare anges. Då länsstyrelse framställt begäran om militär handräckning skall anmälan göras till chefen för socialdepartementet.

I kungl. kungörelsen av den 9 maj 1916 stadgas, som ovan angivits, vad militär personal i vissa fall har att iakttaga vid upprätthållandet av allmän ordning.

I detta sammanhang bör också uppmärksamhet ägnas bestämmelserna om nödvärn i strafflagen för krigsmakten, 45 par., och i allmänna strafflagen 5 kap. 7—11 par. Möjligen böra också bestämmelser i vissa instruktioner beaktas.

Det erbjuder stora svårigheter för enskilda motionärer att framlägga förslag till de omformuleringar av olika stadganden i lag, förordning, kungörelse eller instruktion, som kunna vara nödvändiga för vinnande av det ovan angivna syftet att förhindra användning av militärt manskap för ordningstjänst under sociala konflikter. I avseende på berörda stadgande i allmänna strafflagen kan sålunda ifrågasättas om hela stadgandet bör strykas eller omformuleras i enlighet med den ovan omnämnda förändringen i värnpliktslagen. I avseende på övriga berörda bestämmelser kräves en genomgående omarbetning. Av dessa skäl har vårt yrkande måst få formen av en hemställan till Kungl. Maj:t. Vi förutsätta, att intill dess de med denna hemställan avsedda förändringarna i olika avseenden vidtagits, den opinionsyttring från riksdagens sida, som ett bifall till vårt förslag kommer att utgöra, vinner vederbörligt beaktande av myndigheterna.

Ådalskommissionen avslutar sitt utlåtande med en vädjan till statsmakterna att för framtiden söka förekomma ett upprepande av vad som skett bl. a. genom ytterligare förbättringar av polisväsendet, varigenom militärt bistånd i det längsta kan undvikas. Naturligtvis är ett förstärkande av polismakten att föredraga framför ett fortsatt användande av militär vid ordningens upprätthållande. Enligt vårt förmenande äro emellertid de sociala förhållandena i vårt land icke av sådan art, att förbud mot användande av militär för polistjänst nödvändigtvis måste följas av en förstärkning av polismakten. Dessa frågor synas oss alltså kunna behandlas oberoende av varandra. Frågan om förstärkning av polismakten bör under inga förhållanden få fördröja en lösning av den långt viktigare fråga, som i denna motion förelägges riksdagen.

Med anledning av det anförda föreslås,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t snarast måtte företaga en omarbetning i av

motionärerna angiven riktning av förefintliga stadganden och bestämmelser ifråga om användande av militär personal för stillande av uppror eller upplopp eller för upprätthållande av allmän ordning samt, i den mån riksdagens medverkan kräves, till 1933 års riksdag framlägga nödiga förslag.

Stockholm den 13 januari 1932.

P. Albin Hansson.

Aug. Sävström.

Viktor Larsson.

C. J. Johansson.

Ernst Wigforss.

Anders Anderson
i Råstock.

Arthur Engberg.

Per Edvin Sköld.
